

A Szigeti veszedelem franciául

Miklós Zrínyi: La Zrinyiade ou Le Péril de Sziget. Ford. Jean-Louis Vallin. Postface Farkas Bábor Kiss. Presses Universitaires du Septentrion, Villeneuve d'Ascq 2015. 292 old.

Azt gondolnánk, hogy régi irodalmunkat szinte lehetetlen megismertetni és megszerettetni más anyanyelvűekkel, pedig ha fellapozzuk az európai könyvtárak katalógusait, szép számmal találunk régi magyar szerzőktől származó, különféle nyelvekre fordított műveket. Legújabbban például Zrínyi Miklós *Szigeti veszedelmére* is rácsodálkozhatunk, amely ebben az évben franciául látott napvilágot. Guillaume Árpád 1944-es német, valamint Kőrössy László 2011-es amerikai angol fordítása után most először jelent meg francia nyelven a teljes mű a Presses Universitaires du Septentrion Littéraires Étrangères (Külföldi irodalmak) sorozatában, Jean-Louis Vallin fordításában.

A fordító 1947-ben született, nyelvész, a régi francia nyelv jó ismerője, gimnáziumi tanárként klasszika-filológus, majd a francia nyelv tanára külföldi egyetemeken. Az INALCO (Institut National des Langues et Civilisations Orientales) magyar szakán is tanult, innen származik érdeklődése a régi magyar szövegek iránt. Zrínyi-fordításáért pedig megkapta a párizsi Magyar Intézet Baráti Körének Nicole Bagarry-Karátson-díját. Ezt a díjat fontosnak ítélte magyar nyelvű alkotások tehetséges francia fordítói kapják (Marc Martin és Sophie Aude kapta meg például, aki Nádas Péter és Füst Milán műveit ültette franciára, vagy Chantal Philippe Szabó Magda fordításáért, Joëlle Dufeuilly Krasznahorkai László, Georges Kornheiser Ady Endre egy-egy kötetének fordításával érdemelte ki az elismerést).

Jean-Louis Vallin vállalkozása ugyanakkor nem csupán fordítás, hiszen munkája kétnyelvű kiadást eredményezett, így a magyar nyelvvel és történelemmel barátkozó francia vagy franciául is beszélő/olvasó közönségnek is hasznos olvasmány lehet a könyv, de a francia nyelvet ismerő magyar olvasók is élvezettel forgathatják. A fordító megcáfolja azt a

még szakmai körökben is gyakran elhangzó sztereotípiát, mely szerint a magyar nyelv/költészet megtanulhatatlan, illetve lefordíthatatlan. Lehet, hogy sokak számára meglepő, de Zrínyi régi, veretes szövege nemcsak hogy érthető és élvezhető, de még versként is meglehetősen jól működik franciául is; bár a mai francia nyelv a hadvezér költő nyelvének sajátos darabosságát, csiszolatlanságát nem ad(hat)ja vissza, a francia alexandrinusok hordozzák mindazt a formai jelentést, amit az eredeti Zrínyi-sorok, hangzásuk képes felidézni az eredeti magyar szöveg hangulatát.

Ennek titkaira maga Vallin hívja fel a figyelmet az előszóban: valóban a hangulat, a szövegjellegzetességek, a tartalom visszaadására törekedett, nem a kényszeres, szolgai tolmácsolásra, ezért például a rímekhez nem mindenütt ragaszkodott. Ahol magától is kínálkozott a sorok összecsengése, ott meghagyta őket, ám főleg a mutatóvannak érezte volna minden esetben megtalálni a franciául is rímelő szavakat, hiszen Zrínyi maga legtöbbször rag- és bokorrímeket használ, ezeknek pedig nincs valódi verstani funkciója – főleg egy nem ragozó nyelvet beszélő olvasó számára. Ugyanakkor Vallin megtartja a magyar személy- és helyneveket, és szintén magyarul szerepelnek a török tisztség- és személynevek, amelyeknek nincs közismert francia átírásuk, és a kreatív megoldások mellett természetesen törekszik a pontosságra, az eredeti szöveghez való hűségre is.

A fordító az előszóban a magyar költőt Corneille, Racine és Bossuet kortársaként említi és hozzájuk méri, ami talán nyelv- és stílustörténeti szempontból pontatlannak tűnhet, mégis jól megfeleltethető a fordítói célnak, hiszen finoman archaizált, de a túlzásokat elkerülő szöveg létrehozása volt a cél. Megoldásai valóban a 17. századi francia költészetet idézik, és bár

a kor nyelve sokszor régiesnek hat, mégis a sztenderd francia nyelv keretein belül marad, így a kortárs olvasónak nem okoz különösebb gondot.

A kiadvány összeállítói sokat tettek annak érdekében, hogy a francia olvasó alaposan megismerhesse a mű kontextusát. Nem a teljes *Syrena*-kötetformájában, hiszen Vallin nem fordítja le az egész kötetet (de a könyvben ott van a magyar nemességhez szóló dedikáció, illetve a költészetben való jártasságáról is árulkodó Zrínyi-előszó, valamint a *Peroratio* című vers). A kontextusba helyezést maga a fordító kezdi az előszóban, hiszen ebben kellő mennyiségű és pontosságú életrajzi jegyzetet olvashatunk Zrínyiről. Ezenfelül a nyelvi kontextus is megszületik: a franciául tudók megismerhetnek elég sok mindent a magyar nyelv sajátosságairól, a kiejtéséről és hangzásvilágáról – sőt a Zrínyi által használt nyelvjárásról is.

A kötetet bevezető előszó a fordítói munka folyamatába is bevezeti az olvasót, segítségével néhány alapvető nehézségbe és fordítói döntésbe is betekinthetünk. A fordítás kulisszatitkait felvázoló előszót a mű cselekményének leírása követi. A francia kiadók gyakran adnak ki régi, már klaszszikusnak számító műveket úgy, hogy a szöveget

a cselekmény részletes ismertetése kíséri. Ezt a sajátos megoldást látjuk itt is: a cselekmény énekek szerinti, objektív elbeszélését prózában.

A *Szigeti veszedelem* és a *Peroratio* után Kiss Farkas Gábor tanulmányát olvashatjuk, amely Zrínyit az európai eposzi hagyományban helyezi el. A tájékozódást könnyíti a kötetet záró fontos nyelvi és tárgyi jegyzetanyag, a szereplők mutatója, illetve a rövid bibliográfia.

A gondosan szerkesztett kötetben ezenkívül több találó, ugyancsak a kontextust megvilágító illusztrációt is helyet kap: az 1587-es wittenbergi Zrínyi-album egy metszetét, festményeket, fontos Zrínyi-émlékűvek fotóit, rölapokat az OSZK és a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményeiből, valamint egy térképet a három részre szakadt Magyarországról. Így, noha lényegében magánkezdeményezésből készült el a *Szigeti veszedelem* francia fordítása, mégis közös erőfeszítések révén filológiai és esztétikailag egyaránt igényessé alakított kiadást vehetnek kézbe a francia olvasók, akik most már Zrínyi Miklósnak nemcsak történeti alakját ismerhetik Jean Bérenger történész munkáinak köszönhetően, hanem költészetét is.

Farmati Anna

Egy Pázmány-mű kritikai kiadásáról

Pázmány Péter: Imádságos könyv (1631). Jegyzetek a szövegkiadáshoz

Szerk. Sz. Bajáki Rita, Bogár Judit. Universitas – Editio Princeps Kiadó, Bp. 2013. 460 old.

A kötet a régi magyar irodalmat olvasókedvelők-kutatók könyvespolcáról már jól ismert új kritikai kiadás, a *Pázmány Péter Művei* sorozat hatodik darabja. Sorrendben nem követi a hozzá tartozó főszöveget, az *Imádságos könyv* kritikai kiadását (mely az 1631-es pozsonyi kiadás nyomán készült), jóval utána jelent meg. A sorozatot nyitó *Felelet* (2000) és a *Tíz bizonyág* után 2001-ben látott napvilágot az említett *Imádságos könyv*, és ennek jegyzetanyagát tartalmazza a sorozat 2013-ban megjelent darabja. A főszöveg és a jegyzetkötet összetartozását

a borító színárnyalatai is jelzik. A *Tíz bizonyág*hoz hasonlóan a jegyzetkötet CD-melléklettel egészül ki, mely tartalmazza az *Imádságos könyv* 2001-ben megjelent kritikai kiadását, továbbá a második, szintén 1610-ben Pozsonyban napvilágot látott *Imádságos könyvet*, valamint ennek 1625-ös és 1631-es, ugyancsak pozsonyi kiadását.

A Pázmány Péter magyar nyelven írott műveit közzétevő sorozat önmagában is nagy és sokrétű munkát igénylő vállalkozás, melybe több kutató bekapcsolódik. Szerkesztője Hargittay Emil, a